

Bez Kouchnera a jeho okruhu přišli Lékaři bez hranic o velkou část duše – ale získali vážnost, přísnost a aktivismus a díky tomu se proměnili ve významnou organizaci. Jednu věc nutno novému vedení přiznat: zcela reálná lačnost po moci u něj šla ruku v ruce s ambiciózními plány.

Během několika měsíců se rozběhla řada nových misí a mise již existující obdržely dodatečné prostředky, které jim umožňovaly rychlý rozvoj. Mezinárodní kontext sklonku sedmdesátých let byl pro činnost soukromé a nezávislé humanitární organizace obzvlášť příznivý. Ve třetím světě se rozhořelo množství lokálně omezených konfliktů: po portugalské dekolonizaci se to stalo v Angole a Mosambiku, v Kambodži poté, co ji Vietnamci „osvobodili“ od Rudých Khmerů, po sovětské invazi v Afghánistánu, po nástupu sandinistů s vazbami na Kubu v Nikaragui a tak dále.

Ve všech těchto oblastech otevřeli Lékaři bez hranic pod novým řízením vlastní misi. Obyvatelstvo při těchto malých válkách velmi trpělo, a dokonce představovalo

hlavní terč útoků. Utečenci se po desítkách milionů stěhovali do sousedních zemí a tísnilo se v uprchlických táborech. Know-how nestátní organizace typu Lékařů bez hranic, která nasbírala zkušenosti především v Indočině, spočívalo v poskytování pomoci táborům. Avšak hlavní specifický rys nezávislé organizace – a nové vedení to pochopilo velmi rychle – spočívá v tom, že může provádět skryté aktivity přímo na území bojů.

Kdo jiný by dokázal proniknout do skrýší afghánských mudžáhidů uprostřed okupované země, překročit etiopskou hranici spolu s eritrejskými vzbouřenci, vybudovat v Angole nemocnice v pásmu ovládaném partyzány Jonase Savimbiho? Všechny tyto „periferní“ konflikty představovaly zmenšeninu studené války: na jedné straně stály západní zájmy, na druhé marxistická moc. Kdokoli by si dovolil vstoupit do těchto válečných pásem – ať voják, diplomat či mezinárodní funkcionář – a narušil tak suverenitu států volněji či těsněji zahrnutých v sovětském bloku, vyprovokoval by mohutnou mezinárodní krizi s nevypočitatelnými důsledky. Toto riziko na sebe mohli vzít pouze obyčejní jednotlivci seskupení v asociaci, která (se stejným anarchickým posměchem jako ti, kdo odmítali uznat „boha i pána“) vyhlášovala, že je „bez hranic“.

Já do Lékařů bez hranic vstoupil ve chvíli, kdy se toto vzrušující pole působení zrovna otevíralo, a okamžitě jsem na něm našel uplatnění. Když koneckonců Lenin mému příteli naznačil, ať mě vezme s sebou, učinil tak – ještě předtím, než doběhl Kouchnera – v předtuše, že brzy bude potřeba najít mnoho nových členů.

Moje první svěřená mise nebyla nijak oslnivá; měla za cíl prověřit mou loajalitu a vyhodnotit moje akční

schopnosti. Vyslali mě do New Yorku s úkolem zabránit vzniku nové větve Lékařů bez hranic ve Spojených státech. Nové vedení MSF (Médicins sans frontières) se obávalo, aby se Kouchnerův gang, v Paříži zahnaný na okraj, nevzmohl k návratu přes asociaci, kterou jeden Kouchnerův známý právě zakládal v USA.

Počáteční pochybnosti, jež jsem po přelomové schůzi pociťoval, Lenin smetl jízlivými argumenty ze stolu. Podrobně a bez chvatu mi objasnil, čím Kouchner asociaci škodil, z jakých důvodů bylo nutné se ho zbavit a jak velice je důležité zabránit mu v návratu. Nechal jsem se přesvědčit – a bylo to tím snazší díky výjimečné efektivitě Leninovy dialektiky. Byl to skutečný vůdce, uvažoval přísně a zároveň jemně a veškerou svou psychologickou intuici vynaložil nikoli na vyvolání spiklecké atmosféry, ale na rozeznání slabin, jejichž pomocí lze do druhého nechat proniknout vlastní myšlenky a podmanit si jeho vůli.

A tak jsem vyrazil do New Yorku. Situace v nemocnici byla pro mé cesty příznivější; přešel jsem do jiného oddělení a nový primář se k věci stavěl smířlivě. Především díky krizi kolem „lodi pro Vietnam“ a řadě mediálních výstupů kolem spouštění nových misí vešlo sdružení do širšího povědomí – ne sice srovnatelného se současnou proslulostí, ale také ne zanedbatelného.

Do Spojených států jsem jel poprvé. New York měl v dané době oprávněnou pověst doupěte, kde jde člověku o krk (jediným stigmatem byla krátce předtím spáchaná vražda Johna Lennona). Musel jsem vypadat obzvlášť ztraceně, protože na Kennedyho letišti se mě ze sympatií nebo ze soucitu ujala rusovlasá dívka a nabídla se mi za průvodkyni. Byla to Američanka a vracela se

z Francie, kde psala disertaci na literární téma: název zněl „Slézová barva u Prousta“. Připadalo mi to jako vzrušující volba, vzdálená lékařskému suchopáru, ke kterému jsem byl do té doby odsouzen. Jak každý ví, je běžné, že cestování člověka zbaví zábran a navádí ho ke smělosti, jíž by se doma neopovážil. Z obav jsem načerpal energii nutnou k tomu, abych zvítězil nad ostychem. V taxíku jsme se objali. Když jsme dorazili k dívce domů, utíkali jsme až do pokoje. S překvapením jsem zjistil, že mladá excentrička nevlastní postel a spí na ovčím rounu, rozloženém na podlaze. Podobnými detaily lze poměřit, jak plyne čas. Dnes bych už zcela jistě nedokázal potlačit odpor k zašpiněné ovčí kůži a snášet všechny snadno představitelné nepříjemnosti, jež souvisejí s indiskrétní přítomností zvířecích chlupů přesně ve chvíli, kdy na ně toužíte zapomenout. Tehdy jsem se ale od podobných mrzutostí dokázal odpoutat a vychutnávat si rozkoše, v nichž se pižmové vůně ru-sovlásky mísily se zatuchlým pachem srsti.

Když se novou přítelkyni podařilo přimět, aby mluvila i o něčem jiném než o slézové u Prousta, vycházelo najevo, že je rezervovaná, efektivní a pozoruhodná. Vští-pila mi základní pravidla nutná k přežití v tehdejší New Yorku. Navštívili jsme několik jejích přátel, vždy uzamčených na dva západy v bytových pevnostech. A pak mě v určené datum doprovodila na všeobecné zakládací shromáždění asociace jménem Lékaři bez hranic USA.

Schůze se konala v aule, jež měla tvar amfiteátru. Chytře jsem si sedl nahoru a do blízkosti východu. Zakladatel asociace promítl několik diapozitivů z misí francouzské MSF, stručně představil zásady hnutí a požádal o potlesk

pro právníky, kteří obsadili nejvyšší příčky a bez kterých se věc samozřejmě nemohla obejít. Nakonec slavnostně vyhlásil, že tímto v daný den a na daném místě vzniká sdružení Lékaři bez hranic USA. Američané vždycky vědí, jak obdařit kolektivní moment historickým významem, a tady se jim to znovu podařilo. Upřímně dojatí přítomní obtížně zadržovali slzy. Po chvílce uchváceného ticha se amfiteátre rozhlaholil potlesk. Kouzlu okamžiku jsem se poddal i já – a tím rozrušenější jsem byl, když mi došlo, proč se schůze účastním. Moje vnitřní zmatky dosáhly vrcholu při pohledu na to, jak na zakladatelovu výzvu prostředkem auly sestupuje člověk, kterého jsem předtím v životě neviděl a který byl uveden jako „vyslanec Lékařů bez hranic z Paříže“. Dotyčný vystoupal na tribunu, pogrataloval hostiteli a oznámil, že nové iniciativě přináší absolutní podporu asociace Lékaři bez hranic. Několikrát odkázal na Bernarda Kouchnera a já pochopil, že se jedná o Kouchnerova přítele, jednoho z těch, kdo byli onoho slavného večera a přímo před mýma očima zahráni do opozice. Když emisar za provolávání slávy řeč skončil, zakladatel se otázal, zda ještě někdo má nějaké otázky nebo poznámky. Přihlásil jsem se roztřeseným prstíkem, naposledy stiskl stehno své milé a krok po kroku sešel po schodišti auly s nekonečným steskem gladiátora, který se chystá umřít v rozpuku jara. Uveden k tribuně usměvavým zakladatelem, který neměl sebemenší tušení, co ho čeká, rozložil jsem připravený kus papíru a francouzsky – abych získal čas a také příležitost k úniku – jsem přečetl text připravený Leninem.

„Toto shromáždění je protiprávní. Asociace Lékaři bez hranic jakožto celosvětový vlastník dané značky odmítá její využití osobami přítomnými na této schůzi.

Sáhneme ke všem nutným právním nástrojům proti každému, kdo by se pokusil neoprávněně využít našeho pojmenování..." atd.

Předcítání skončilo mrtvým tichem. Můj předpoklad se splnil a chvíli trvalo, než publikem od úst k ústům přeběhl překlad z francouzštiny. Jediný, kdo všechno pochopil okamžitě, byl onen Kouchnerův přítel a v momentě, kdy jsem hodlal zmizet, mi odřízl únikovou cestu. Zavládl chaos. Zakladatel mě dostihl a chytil mě pod krkem. Očima jsem v publiku pátral po své milé. Dal bych za to v tu chvíli cokoli, abych se mohl rozvalit na její ovčí srsti a zaposlouchat se do výkladu o panu de Charlus, připomínajícím velkého čmeláka slézové barvy, protože jak je patrné, slézová u Prousta představuje zvláštní sexuální metaforu... Místo toho mnou cloumali, třásli ze všech stran a nadávali mi. Určitě mi nafackují, zlynčují mě. Byla to s přehledem moje nejriskantnější mise. Naštěstí se rvačka přenesla do publika. Zpráva, již jsem doručil, z nejasných důvodů probudila vnitřní rozpory a ty získaly rychle navrch nad pomstou, již by jinak bylo nad nebohým poslíčkem snadné vykonat. Celá aula byla brzy zachváčena hulákáním nepřátelských skupin. Má rusovlasá milovnice slézové se zásahem prozřetelnosti vynořila z davu a za ruku mě odtáhla k nouzovému východu. Na ulici jsme si mávli na taxík. Byl jsem zachráněn.

Americká pobočka Lékařů bez hranic onoho dne skutečně zašla na úbytě. Až o několik let později ji znovu založila francouzská MSF pod svojí přísnou kontrolou, díky níž dnes americké sdružení patří mezi klíčový zdroj financí pro francouzskou asociaci.

Neslavná epizoda mi přinesla několikery prospěch.

Jednak na delší dobu zbořila mosty ke Kouchnerovi a jeho okruhu. V okamžiku, kdy k rozpadu docházelo, jsem ještě mohl váhat, ale teď už bylo zjevné, že patřím jen k jednomu křídlu a druhé mě považuje za nepřítele. Poprvé v životě jsem z osobní perspektivy pochopil, co se míní slovem „angažmá“. Zároveň mi úspěch té delikátní mise otevřel nesmírné obzory v jiném směru: začalo se mi věřit. Pro Lenina ovšem toto slovo neoznačovalo nějakou slepou důvěru – zůstával jsem pod dohledem. Bez rozpaků mi však byly svěřovány zodpovědné úkoly. Provedení výše vyličeného činu pojišťovalo moji loajalitu. Přesně takhle fungují gangy: když nové členy nutí ke spáchání zločinu, není to pro zisk, který z toho gang má, ale hlavně proto, aby dotyčné obral o možnost přežít mimo skupinu, tedy zradit.

Hlavním přínosem neslavné mise však bylo, že se mi otevřely oči a já pochopil skutečný ráz humanitárního působení. Přijížděl jsem do New Yorku s mírně mlhavým a mírně naivním ideálem, ale pod tlakem akce odhalil něco zcela jiného: klanovou válku, zpolitizovanost, hru zájmů a hru o moc. Pochopit to hned bylo lepší. Tento svět – stejně jako Dantovo peklo – přiznával barvu hned na prahu: „Kdož dovnitř vcházíš, nadějí se vzdej.“ Mohlo mne to zastrašit, ale výsledek byl opačný: moje fascinace vzrostla dvojnásob. Důvodem, proč jsem se zapojil do aktivit asociace, nebyla ani snaha prosadit vlastní zájmy (žádné jsem neměl), ani lačnost po moci (o toto břemeno jsem nikdy neusiloval). Zapojil jsem se proto, že – jak se ukazovalo – humanitární angažmá na rozdíl od nemocnice nestojí mimo svět. Stojí uprostřed něj, vprostřed jeho bojů a jeho násilí. Prostřednictvím válek, v nichž se zasahovalo, byla politika jeho tématem,

ale současně i každodenním živlem ve střetu osob, tendencí a vyhraňujících se proudů.

Otevíralo se tu přede mnou zcela nepoznané pole; moje politická ignorance byla takřka absolutní. Bylo potřeba, abych se všechno teprve naučil, všechno pochopil, všechno prožil – a nezapřel přitom svůj ideál. Neboť důvodem existence těchto organizací s jejich vnitřními boji bylo především pomáhat slabým a zapomenutým, pomáhat Druhému.

Bez vypočítavosti a bez výhrad jsem proto nastoupil do akce.